Volt egyszer egy . . .

— A marosvásárhelyi Nemzeti Színház magyar tagozata bemutatta Csiky Gergely: CIFRA NYOMORÚSÁG című színművét —

Olvasom, hogy Európa nagyvárosaiban, színházközpontjaiban a közönség nagy része még mindig nem érzi magáénak az avantgarde irányzatokat; továbbá a klaszszikus szerzőket csak elfogadja, s inkább a tisztelet, mint a kíváncsiság hajtja, amikor megnézi darabjaikat. A csemegét az aktualitás szellemében fogant drámák és szórakoztató komédiák jelentik. Gondolom, nálunk sincs ez másképp. A most bemutatott Cifra nyomorúság szerzőjének nem sok köze van az avantgardhoz, ám Csiky (aki 1842 és 1891 között élt) immár klasszikus drámaíró, így respektusunk eleve biztosított, s mivel az előadás jól kimunkált, remek színészi teljesítményeket hozó és szórakoztató — a közönségsiker nem maradhat el.

CSIKY GERGELYRŐL azt tartják, hogy a magyar társadalmi színmű megteremtője. A francia tézis-drámák mintájára szerkeszt, ám alakjait, hőseit, alaphelyzeteit a korabeli társadalomból veszi. Darabjai tele vannak negatív dzsentri figurákkal és rokonszenves tisztviselőkkel, polgárokkal. Csiky népszerűsége, így érthető: aki jól választja meg ellenfeleit, ellenségeit, a barátszerzéssel már nem is kell foglalkozzék.

A vásárhelyi színpadon látott előadásból szerencsére nem harsog ki semmiféle tézis, s a különféle rétegek tipusainak színpadra állítása már nemigen minősülhet leleplezésnek. Csiky műveinek középpontjában szerelmi és házassági történet áll. Eszternek, a rokonainál meghúzódó szegény, árva hajadonnak ketten is megkérik a kezét: a gazdag és szélhámos dzsentri, Poprádi Endre és a tisztességes, szerény vagyonnal rendelkező számtanácsos, Bálnai Gusztáv. A lány hozzá is megy Bálnaihoz, bár egy harmadikat szeret, a szép, ifjú és gazdag Tarczali Jenőt. Ez utóbbi csak akkor figyel fel rá, amikor már asszony. Ebből származnak a bonyodalmak. Eszter a válás után jön rá valami affélére, hogy a lelki nemesség többet ér minden pénznél, címnél, sőt, talán a hirtelen fellobbanó szerelemnél is. A szindarab mellékfigurái hordozzák Csiky Gergely korának problémáit. Sodró Antal eladósodott irodatiszt. Az uzsorások karmaiból csak Eszter tudja kimenteni, azzal, hogy férjhez megy egy tehetős emberhez, aki kifizeti Sodró tartozásait. Csoma Bálint napidijas írnok egy pillanatig sem felejti el, milyen csekély a fizetése. Ellenszenves figura Poprádi Endre, a volt banktulajdonos. Cinikus, számító, szívtelen dzsentri, s azt képzeli, pénzzel mindent elérhet. Tarczali Jenő is az intrikusok családjából való; ő, a gazdag, előkelő nemesúr kalandot keresve gázol át érzelmeken és embereken. De ezek a jellemtelen jellemek a mai nézőt már nemigen tudják megbotránkoztatni, még kesernyés mosolyt is aligha csalnak arcunkra. Mi, a XX. század végének színházlátogatói túlontúl megszoktuk a gyarlóságokat, hitványságokat, bár edzettek nem lettünk... Amolyan panoptikum vagy képeskönyv vagy mesevilág figurák már ők. A néző csupán arra gondolhat: volt egyszer egy világ, ahol a jó, a rossz, a remény, a bánat bizony ilyenféle volt. Kimondottan a rendezőnek, HUNYADI ANDRÁSNAK az érdeme, hogy az előadáson nem szükséges eszmékre ügyelnünk, elvekre vadásznunk, téziseket keresnünk, jelenségeket elemeznünk, kistisztviselők sanyarú sorsán keseregnünk, alattomos uzsorásokat és dzsentriket elítélnünk. A távolság a kortól és a darab eredeti mondandójától bizonyos szempontokból betartatott. Ugyancsak a distanciát húzták alá a humoros alakok: Mézesné (BILUSKA ANNAMÁRIA, aki minden megjelenésével mintha tágasabbá, szellősebbé tenné a színpadot), Csoma Bálint (GYARMATI ISTVÁN, aki a harsánykodó bánkódásról könnyen vált az oktató, együttérző okoskodásra), Mádi Simon tiszteletbeli segédfogalmazó (HUNYADI LÁSZLÓ, aki a már jól ismert vigjátéki eszközeivel kelti életre a kissé gyámoltalan hőst) és a többiek.

Bálnai Gusztáv számtanácsost TÓTH TAMÁS alakítja. A tapintat, a tisztelet és a szeretet „színeiből" keveri, festi meg a hős portréját, amely semmiben

VARGA SÁNDOR

(Folytatás a 4. oldalon)

Volt egyszer egy...

(Folytatás a 2. oldalról)

sem különbözik az ideálisnak gondolttól.

Eszternek, a szegény rokonnak szerepét BÁLINT MÁRTA játssza. A színdarab legszínesebb, leggazdagabb jelleme épp az Eszteré. Előnyös és ritka szerencsés helyzete van — bár ennek nincs tudatában a hős —, csak választania kell. Előbb önfeláldozó, aztán önző, majd lehiggadtan, megtisztult fejjel és szívvel ismét a volt férjét fogadja el élettársnak. A zavar, a tépelődés, a remény, minden érzelmi konfliktus hiven tükröződik a kivételes tehetségű művésznőnek, Bálint Mártának az arcán. Az az érzésünk, ha nem hallanánk dallamos hangját, szép dikciójú szövegét, akkor is megértenénk, mit mond.

LŐRINCZ ERIKA főiskolai hallgató a féltékeny barátnőt, TAMÁS FERENC a táblabíró allürökkel felruházott tengődő irodatisztet, LŐRINCZY ICA a gondterhelt anyát, BOÉR FERENC a fondor lelkű dzsentrit, GYÖRFFI ANDRÁS az élvezeteket hajszoló ficsúrt, KÁRP GYÖRGY a napraforgó természetű ügyvédet alakítja.

KEMÉNY ÁRPÁD díszletei és jelmezei jól illeszkednek a múltidéző retroperspektivába, albumhangulatba. A zenéről már nem mondható el ugyanez. A felvonások között elhangzó Liszt mű túl ünnepélyes, túl egyedi (hogy találóbb szót most ne keressünk) ehhez a Cifra nyomorúsághoz.